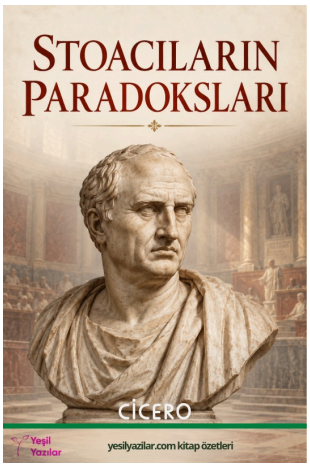

STOACILARIN PARADOKSLARI

Kategori: Etik ve Felsefe

Yeşil Yazılar

Yazar Hakkında Bilgi

Cicero (MÖ 106 – MÖ 43), Roma Cumhuriyeti'nin en ünlü hatibi, devlet adamı, hukukçu ve filozofudur. Antik Roma'da politik yükselişini hitabet gücüne borçlu olan Cicero, konsüllük makamına kadar yükselmiş ve Catilina komplosunu bastırarak "Vatanın Babası" unvanını almıştır.

Yunan felsefesini Latin dünyasına taşıyarak Stoacılık ve Şüphecilikten beslenen özgün eserler kaleme almıştır. *Dostluk Üzerine*, *Yaşlılık Üzerine* ve *Ödevler Üzerine* gibi yapıtlarıyla Batı düşünce tarihini derinlemesine etkilemiştir.

Cumhuriyetçi rejim ve hukuk devleti ilkelerinin amansız bir savunucusu olmuş; Jül Sezar'ın diktatörlüğüne ve ardından Mark Antony'ye karşı çıkmıştır. Siyasi mücadeleleri sonucunda Mark Antony'nin emriyle suikaste uğrayarak hayatını kaybetmiştir. Latin edebiyatının ve retoriğin en büyük ustalarından biri kabul edilir.

Kitabın Konusu ve Ana Fikri

Kitabın Konusu

Marcus Tullius Cicero'nun *Stoacıların Paradoksları* eseri, Stoacıların felsefe okullarında tartıştıkları altı konuyu halkın anlayabileceği dille ele almaktadır.

Kitabın Ana Fikri

İnsanın yaşamını iyi, mutlu, özgür ve zengin kılan şey dışsal unsurlar (servet, makam, şöhret, mülk veya bedensel hazlar) değil; yalnızca erdemli bir karakter, içsel tutarlılık ve ahlaki bütünlüktür.

Cicero Stoacıların erdem, mutluluk, yanlış davranış, akıl, özgürlük ve zenginlik hakkındaki iddialarını açıklarken felsefi akıl yürütmeyi siyasi hitabetle birleştirmiştir. Metni okurken sert hükümlerin birer Stoacı tez, kişilere yönelttiği suçlamaların ise tartışmanın retorik parçaları olduğunu akılda tutmak gerekir.

Önsöz

Cicero, bu eserini Marcus Junius Brutus'a ithaf etmiştir. Brutus'un amcası Cato'nun Senato'da Stoacı düşünceleri sade ve etkili bir dille savunmasını takdirle karşılayan Cicero, bu kitapta farklı bir yola koyulur: Stoacıların felsefe okullarında ve tartışma salonlarında ele aldığı sarsıcı önermeleri, herkesin kavrayabileceği yalın kalıplarla kamusal yaşama taşımayı amaçlar.

"Paradoks" sözcüğü, bu önermelerin yaygın kanaatle çatışmasına işaret eder. Cato kısa ve süssüz bir anlatım kullanırken Cicero felsefi tezi güçlü bir konuşmaya dönüştürmek ister. Böylece felsefenin sonuçlarını yalnızca aktarmakla yetinmez; söyleyiş biçiminin bir düşüncenin kamu önünde nasıl karşılanacağını da sınar. Brutus'a sunduğu metnin kapsamlı bir inceleme değil, kendi hitabet tarzının küçük bir örneği olduğunu söyler.

Birinci Paradoks: Sadece Onurlu Olan İyidir

Cicero'nun *Stoacıların Paradoksları* eserindeki **Birinci Paradoks** (**"Sadece onurlu (erdemli) olan iyidir"**) erdem üzerinedir.

Zenginlik, görkemli malikaneler, makam veya bedensel hazlar gibi dışsal unsurlar asla gerçek "iyi" sayılamaz; çünkü hakiki anlamda iyi ve doğru olan tek şey, ahlaka ve erdeme uygun biçimde gerçekleştirilen eylemlerdir. Dışsal zenginliklere bel bağlayanlar ise asla doymazlar; onlar hem sürekli daha fazlasını arzular hem de ellerindekini kaybetme korkusuyla kıvranırlar. Üstelik bu tür geçici nesneler bazen kötü insanların bile eline geçebildiği için hakiki bir "iyi" niteliği barındırmaz.

Tarih ve felsefe bu gerçeğin örnekleriyle doludur. Sözgelimi, Priene kenti düşman eline geçtiğinde herkes eşyalarını kaçırmaya çalışırken Yedi Bilgeden biri olan Bias, *"Bütün varlığımı yanımda taşıyorum"* diyerek talihin sunduğu geçici oyuncakları elinin tersiyle itmiş, yalnızca kendi erdemini gerçek mülkü kabul etmiştir. Benzer şekilde, Roma devletini kuran ve büyüten Romulus, Numa Pompilius, Brutus, Mucius Scaevola, Scipio kardeşler ve Fabricius gibi önderler de servet veya lüks peşinde koşmaktan kaçınmış; yalnızca şerefli ve soylu eylemleri amaçlamışlardır. Nitekim Kral Numa'nın mütevazı ahşap veya toprak kapları, tanrıların nezdinde gösterişli altın kaplarla eşdeğer bir değere sahip olmuştur.

Tam da bu yüzden, hazzı en yüksek iyi kabul etmek, insana lütfedilen ilahi zihni alçaltarak onu hayvan düzeyine indirgemektir; zira haz insanı daha iyi kılmaz ve övülmeye değer

yapmaz. Kısacası, gerçekten mutlu ve iyi bir hayat sürmek yalnızca erdemli bir yaşamla mümkündür.

İkinci Paradoks: Erdem Mutluluk İçin Yeterlidir. Birinde Erdem Varsa O, Mutlu Bir Yaşam Sürmek İçin Her Şeye Sahip Demektir.

Gerçek mutluluk, dışsal şartların veya talihin elinde kalmak yerine, tamamen insanın içsel tutarlılığına ve erdemine dayanır. Bütün güvenini ve umudunu yalnızca kendi ruhsal gelişimine dayandıran bir insan tam anlamıyla mutludur. Buna karşın, tüm tasarılarını şansa bağlayanlar asla güvende değillerdir; çünkü onlar sahip olduklarının tek bir gün bile süreceğinden emin olamazlar.

Bu sarsılmaz duruşun tarihteki en çarpıcı örneklerinden biri Marcus Regulus'tur. Kartacalılar tarafından esir alınıp fiziksel işkenceye maruz bırakılan Regulus mutsuzluk nedir bilmemiştir; zira düşmanları onun bedenini tutsak etse de ruhunu, onurunu ve erdemlerini asla esir alamamıştır. Benzer biçimde Caius Marius, ikbal döneminde en mutlu, felaket günlerinde ise erdemi sayesinde en yüce insanlardan biri olmayı başarmıştır.

Hal böyleyken erdemli bir insanı ölüm veya sürgünle tehdit etmek boşunadır. Ölüm, yalnızca yaşamla birlikte her şeyin yok olacağına inananları korkutur; erdemli eylemleriyle şanı ölümsüzleşen bir insan için ölüm yıkıcı bir felaket niteliği taşımaz. Aynı şekilde sürgün, dünyasını dar bir coğrafyayla kısıtlayanlar için korkunçtur; bütün evreni tek bir şehir olarak gören bilge insan için sürgün hiçbir olumsuz anlam barındırmaz.

Buna karşılık, dışarıdan mutlu ve zengin görünen kötü insanlar; doymak bilmez arzuları, vicdan azapları ve ceza korkuları yüzünden gece gündüz ruhsal bir işkence yaşarlar. Kötü, cahil veya tembel bir insan hiçbir zaman gerçek mutluluğa erişemezken; erdemli, cesur ve bilge bir insan asla mutsuz edilemez. Kısacası, övülmeye değer bir yaşam doğası gereği huzurlu ve arzulanası bir hayattır.

Üçüncü Paradoks: İşlenen Suçlar da Doğru Yapılan İşler de Kendi İçinde Denktir.

Bir hatanın veya suçun büyüklüğü, ortaya çıkan maddi sonuçlardan bağımsız olarak, insanın kötü niyetine ve ahlaki ilkeyi çiğnemesine dayanarak ölçülür. Yasak olan bir şeyi yapmak çizgiyi aşmaktır; sınır bir kez aşıldıktan sonra ne kadar ileri gidildiğinin ilkesel açıdan hiçbir önemi kalmaz. Sözgelimi, altın yüklü bir gemiyi batıran bir kaptan ile saman yüklü bir gemiyi batıran kaptanın neden olduğu maddi zarar birbirinden farklıdır; fakat kaptanlık bilgisizliği ve yapılan hata her iki örnekte de tamamen aynıdır.

Stoacı anlayışa göre erdemler kendi aralarında eşittir; dolayısıyla kimse "iyiden daha iyi" veya "bilgeden daha bilge" konumuna gelemez. Erdem, akılla uyumlu, eksilmeyen ve artmayan değişmez bir bütündür. Erdemler eşit olduğu için ondan doğan iyi eylemler de eşittir; benzer biçimde aklın bozulması olan kusurlar ve bunlardan doğan kötü eylemler de birbiriyle aynıdır. Suçlar arasında "küçük" veya "büyük" gibi derecelendirmeler bulunmadığını idrak etmek, insanları kötülükten caydıran en temel unsurdur; çünkü ister sıradan bir insana

ister bir devlet yöneticisine karşı işlensin, arzuların ve haksızlığın ahlaki çirkinliği her zaman aynı kalır.

Tabii ki bir babayı öldürmek ile bir köleyi haksız yere öldürmek arasında ihlal edilen bağların sayısı bakımından farklılıklar bulunur ve bu durum hukuki cezayı artırır. Yine de temel yaşam kuralı açısından uygunsuz olan her türlü eylem, ilkesel düzeyde aynı ölçüde yanlıştır. Nasıl ki sahnedeki bir tiyatro oyuncusu ritmi veya heceyi tek bir ölçü bile kaçırdığında seyirciler tarafından doğrudan uyarılırsa, insan yaşamında da akıl ve düzen tek bir noktada dahi çiğnense, o eylem ilkesel düzeyde lekelenmiş ve hatalı bir nitelik kazanmış olur.

Dördüncü Paradoks: Aptal Olan Her Kişi Aynı Zamanda Delidir

Stoacı felsefeye göre akıldan, erdemden ve öz denetimden yoksun olan her insan ruhsal açıdan dengesini yitirmiştir ve birer deliden farksızdır; Cicero bu sert ilkeyi ezeli siyasi düşmanı Publius Clodius üzerinden somutlaştırır. Buna karşılık bilge insanın zihni; karar verme konusundaki üstünlüğü, hayatın dertlerine sabırla katlanma gücü ve talihi küçümseme gibi erdemlerle aşılmaz bir sur gibi tahkim edilmiştir. Bu sağlamlık sayesinde hiçbir dışsal zorbalık veya baskı bilgenin içsel dinginliğini ele geçiremez.

Bu dokunulmazlık, toplumsal ve siyasi olaylara bakış açısını da kökten değiştirir. Gerçek anlamda bir devlet sayılabilmek için kanunların işlemesi, adil mahkemelerin ve kurumların varlığı şarttır; zira haydutlardan oluşan bir çete kalabalığı asla düzenli bir devlet teşkil edemez. Nitekim Clodius'un kanunsuzluk döneminde şehirden ayrılmak zorunda kaldığında, ortada işleyen bir yönetim bulunmadığı için Cicero hukuki açıdan toplumdan sürülmüş sayılamaz.

Benzer şekilde, dış düşmanlar insanın evini yakıp yıkabilir veya mülkünü yağmalayabilir; fakat dışarıdan el konulabilen bu geçici nesneler insanın özünü yansıtmaz. Düşmanların gücü, bilgenin ruhsal kararlılığını, azmini ve vatan sevgisini yok etmeye asla yetmez. Sonuç olarak sürgünlük, fiziki olarak bulunulan mekanla sınırlı kalmayıp tamamen kanunlar karşısındaki duruma göre şekillenir. Şehirde fiziken yaşasa dahi kanunları çiğneyen, tapınakları yakan ve suç çeteleri kuran kötü bir insan yasal açıdan zaten sürgündedir; buna karşın erdemli ve şerefli bir insan nerede bulunursa bulunsun hakiki bir yurttaştır.

Beşinci Paradoks: Yalnız Bilge Kişi Özgürdür, Her Aptal Köledir

Stoacı anlayışa göre özgürlük, "dilediği ve istediği gibi yaşayabilme gücüdür."Ancak dilediği gibi yaşamak; dürüstlük yolunu izleyen, ödevlerini yerine getirmekten kıvanç duyan, yasalara karşı içsel bir saygıyla uyan ve eylemlerinde kendi hür iradesine dayanan bilge insana özgüdür. Hukuki anlamda bir efendinin malı olmasalar bile, kontrolden çıkmış zihnine, açgözlülüğüne, öfkesine ve şehvetine boyun eğen her insan ahlaki bakımdan birer köledir.

Bu kölelik durumu toplumsal statüleri ve ünvanları da tamamen aşar. Nitekim büyük orduları yöneten veya eyaletlere hükmeden bir general, önce kendi tutkularını dizginleyip hazlarını yenmedikçe hakiki anlamda özgür sayılamaz. Benzer biçimde, heykellere, pahalı tablolara veya gösterişli saraylara tutkuyla bağlanan kişiler, sıradan bir konağın bahçıvanından farksız biçimde maddiyatın ve geçici zevklerin kölesi olmuşlardır.

Aynı şekilde siyasi mevki ve güç peşinde koşan hırslı insanlar, iktidar sahibi kişilere yaranabilmek için gece yarısı kapılarda beklemek, hediyeler sunmak ve yalvarmak zorunda kalarak en ağır vesayetin altına girerler. Sonuç olarak vicdan azabı ve suçluluk duyan kötü insanlar, sırlarını bilen herkesten ve yargıcın yetkisinden korkarlar; zira insan ruhunu saran her türlü korku, kaçınılmaz bir köleliğe kapı aralar.

Altıncı Paradoks: Sadece Bilge Kişi Zengindir

Gerçek zenginlik, kasaların doluluğu veya mülklerin çokluğuyla ölçülmez; tamamen zihnin doyuma ulaşmış olmasıyla ölçülür. Elindekilerle yetinen, daha fazlası için hırs duymayan ve hiçbir eksiği olmadığını hisseden kişi hakiki anlamda zengindir.

Bu anlayışın karşısında Cicero, doğrudan dönemin en varlıklı ismi Marcus Crassus'a seslenir. Servetini artırmak için hileye, sahtekarlığa ve mirasa konma hesaplarına başvuran, hatta zenginliğini bir orduyu besleyebilme şartına bağlayan bir insan, doyumsuz tutkuları yüzünden ruhsal bakımdan tam bir yoksuldur. Benzer biçimde, büyük bir servete sahip olduğu halde lüksü ve ihtişamlı bina tutkusu yüzünden borç batağına saplanan da fakirdir. Buna karşılık mütevazı bir geliri olup gereksiz harcamalardan kaçınan kişi, elinde kalanı artırabildiği için birincisinden çok daha zengindir. Nitekim Cicero'nun belirttiği gibi: *"Gözü doymamak yoksulluktur; israf etmemek gelirdir; elindekiyle yetinmek ise en büyük ve en güvenli zenginliktir."*

Tarih bu gerçeğin örnekleriyle doludur. Mülkler ve paralar yangınla, gemi kazalarıyla veya savaşlarla kolayca kaybedilebilir; fakat erdem insandan asla çalınamaz, yağmalanamaz ve yok edilemez. Sonuç olarak, yalnızca erdeme sahip olan bilge insan hiçbir şeye muhtaç olmaz, hiçbir şeyin eksikliğini çekmez ve elindekiyle tam bir uyum içinde yaşar; çünkü dünyadaki tek gerçek zengin, bilge insandır.

Sonuç

Altı paradoks aynı düşünceye farklı kapılardan yaklaşır: İnsanın hayatını iyi kılan şey, dışarıdan biriktirdiklerinden çok karakterinin niteliğidir. Cicero bu Stoacı iddiaları Roma siyasetinin çatışmaları içinde savunduğu için metin, hem felsefi savların hem de onları kamusal dilde anlatma çabasının bir kaydıdır.

Stoacıların Paradoksları - Temel Çıkarımlar

1. Sadece onurlu olan iyidir

Para, iktidar, ün, sağlık ve haz kendi başlarına iyi değildir; çünkü kötü insanların elinde zararlı biçimde kullanılabilirler. Gerçek iyi; insanın karakterini iyileştiren, erdemli ve ahlaken doğru davranıştır. Dışsal imkânlar ancak erdeme uygun kullanıldıklarında değer kazanır.

2. Erdem, mutluluk için yeterlidir.

Mutluluk dış koşullara değil, insanın karakterine bağlıdır. Erdemli kişi yoksulluk, hastalık, sürgün veya siyasi yenilgi yaşasa bile kendisi için gerçekten iyi olanı, yani ahlaki bütünlüğünü koruyabilir. Bu yüzden talihin elinden alamayacağı bir mutluluğa sahiptir.

3. İşlenen suçlar da doğru yapılan işlerde kendi içinde denktir

Stoacılar, davranışların dış sonuçlarının farklı olabileceğini kabul eder; fakat ahlaki ölçüt bakımından bütün yanlışlar akıldan ve erdemden sapmadır. Bir kaptanın rotadan az ya da çok ayrılması gemiyi yine yanlış yöne götürür. Bu tez, suçların hukuki sonuçlarının aynı olması gerektiğini değil, ahlaki doğruluk ile yanlışlık arasında ara derece bulunmadığını savunur.

4. Aptal olan her kişi aynı zamanda delidir

Buradaki delilik tıbbi bir hastalık anlamına gelmez. Tutkularının, korkularının ve ihtiraslarının yönetimine giren kişi aklın rehberliğini kaybettiği için Stoacı anlamda “deli” sayılır. Cicero’ya göre yasaları çiğneyen ve ortak iyiliğe zarar veren biri yüksek bir makamda bulunsa bile aklı başında değildir.

5. Yalnızca bilge kişi özgürdür; aptal olan köledir.

Özgürlük, yalnızca bir efendinin buyruğu altında bulunmamak değildir. Para, şöhret, makam, haz, korku veya başka insanların onayı tarafından yönetilen kişi görünüşte özgür olsa da tutkularının kölesidir. Bilge ise arzularını akılla yönettiği için gerçek anlamda kendi kendisinin efendisidir.

6. Sadece bilge kişi zengindir.

Zenginlik malın çokluğuyla değil, insanın elindekini yeterli bulabilmesiyle ölçülür. Serveti büyük olduğu hâlde sürekli daha fazlasını isteyen kişi yoksuldur; çünkü kendisini daima eksiklik içinde hisseder. Bilge, ihtiyaçlarını sınırlandırdığı ve erdemi en büyük değer kabul ettiği için maddi varlığı az olsa bile gerçek anlamda zengindir.